

KARIN FILANDER, RISTO IKONEN, MERJA IKONEN-VARILA,
PÄIVI SIIVONEN, HEIKKI SILVENNOINEN & OUTI YLITAPIO-MÄNTYLÄ

Mikä RAKE?

Kommentteja suosituksiin kasvatustieteen ja opettajakoulutuksen rakenteelliseksi kehittämiseksi

Kasvatustieteen ja opettajakoulutuksen rakenteellisen kehittämisen raportti esittää suosituksia kasvatustieteiden alan uudistamiseksi. Suomalaisen aikuiskasvatustutkimuksen erityisluonne ja tärkeys ymmärretään raportissa puutteellisesti, väittävät alan tutkijat puheenvuorossaan.

LOKAKUUN 12. PÄIVÄ 2015 Suomen yliopistojen yhteinen järjestö UNIFI ry saattoi julkisuuteen *Kasvatustieteen ja opettajakoulutuksen rakenteellinen kehittäminen* -raportin (UNIFI 2015, myöhemmin myös RAKE-raportti). Raportin ”*tavoitteena on järjestää alan opetus ja tutkimus siten, että käytettävissä olevilla resursseilla voitaisiin parantaa toiminnan tuloksellisuutta ja laatua*” (s. 18).

Raportin laadinnasta on vastannut tietotekniikan emeritusprofessori Matti Jakobsson Vaasan yliopistosta. Selvitystyössä on hyödynnetty jo valmistuneita

rakenteellisen kehittämisen raportteja, kasvatusta ja opetusalaan koskevia selvityksiä ja Korkeakoulujen arviointineuvoston arviointiraportteja. Lisäksi yliopistojen yhdyshenkilöinä toimineilta varadekaaneilta ja vararehtoreilta pyydettiin tarkentavia tilastotietoja kasvatustieteellisten tiedekuntien ja koulutusten toiminnasta. Kyselyä ohjeistettiin kertomalla opettajakoulutuksen ongelmakohtista sekä työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan välisestä epäsuhdasta.

Kaikissa rakenteellisen kehittämisen hankkeissa edellytettiin tarkasteltavan määrättyjä asioita (s. 4),

kuten millainen oppiainevalikoima alalla tarvitaan sekä miten luodaan aiempaa suurempia osaamiskokonaisuuksia ja profiloituneita tutkimuskeskittyymiä. Näihin kysymyksiin raportissa otetaan kantaa.

Lisäksi tuli tarkastella, millaisia haasteita suomalaisen osaamisen on ratkaistava ja *"miten huolehditaan alan erityistarpeista ja niiden alueellisesta saatavuudesta"* (s. 4). Näihin koko arvioinnin kannalta keskeisiin kysymyksiin raportti jättää vastaamatta.

Me Aikuiskasvatuksen Tutkimusseuran johtokunnan ja *Aikuiskasvatus*-lehden toimituskunnan jäsenet haluamme tällä puheenvuorolla kommentoida emeritusprofessori Jakobssonin raporttia.

TUTKIMUKSEN JA OPETUKSEN KESKITTÄMINEN

Raportin viesti näyttää olevan, että kasvatustieteen aloilla ei oikeastaan tarvita suuria rakenteellisia uudistuksia. Siitä huolimatta raportissa tehdään useita kyseenalaisia linjauksia erityisesti yleisen kasvatustieteen ja aikuiskasvatustieteen näkökulmista.

Raportissa esitetyt rakenteelliset kehittämisohdotukset tähtäävät yksiköiden profiloitumiseen ja aiempaa suurempien osaamis- ja tutkimuskeskittymien kokoamiseen, kuten esimerkiksi seuraavissa linjauksissa esitetään:

"Kasvatustieteen alan tutkimusta tulisi kehittää vahvistamalla menestyviä yksiköitä sekä vahvistamalla yksiköiden erilaisia profiileita" (s. 9).

"Aikuiskasvatustiedettä ja yleistä kasvatustiedettä opetetaan useammassa kasvatustieteen alan yliopistossa, vaikka monessa yliopistossa resurssit tähän ovat pienet, samoin sisäannot. Aikuiskasvatustiede ja yleinen kasvatustiede voitaisiinkin keskittää yliopistoihin, joissa on riittävästi professoreita ja saatua kilpailtua tutkimusrahoitusta, kuten Helsingin ja Jyväskylän yliopistoihin." (s. 12.)

"Erityisesti aikuiskasvatustiede, mediakasvatus ja yleinen kasvatustiede voitaisiin keskittää muutamaaan yliopistoon niin, että tällöin turvataisiin ko. oppiaineiden riittävän laajat resurssit ja vahva tutkimusyhteistyö" (s. 18).

"Tutkijauralle aikovien väittelijöiden koulutus tulisi kohdistaa yliopistoihin, joilla on vahva tutkimusrahoitus ja riittävän kokoiset tutkimusryhmät" (s. 18).

Alan tutkimuksen ja opetuksen keskittäminen yhteen tai kahteen yliopistoon ei välttämättä takaisi tutkimuksen "kehittymistä" kuten raportissa linjataan eikä myöskään nykyistä kiinnostavampia ja innovatiivisempia tuloksia.

Tutkimuksen keskittäminen voi olla hyödyllistä luonnontieteissä, jotka edellyttävät kalliita laitehankintoja kalliiseen infrastruktuuriin ja laboratorioihin. Raportissa esiin nostettu kasvatustieteen yksittäinen, joskin ajankohtainen ja tärkeä, osa-alue *"oppimisympäristöjen ja opetusteknologian tutkimus"* (s. 13) ei ole riittävä peruste sille, että alan tutkimus tulisi keskittää muutamaaan yksikköön tutkimuksen kannalta välttämättömän infrastruktuurin takaamiseksi.

LAAJA YLIOPISTOVERKOSTO YHTEISTYÖN TUKEA

Kasvatus- ja aikuiskasvatustieteen tutkimuksen ja yleensä yhteiskunta- ja kulttuurintutkimuksen kannalta keskittäminen on merkki kapeasta ja vanhentuneesta ajattelusta. Se ei myöskään perustu yhteiskunta- ja kasvatustieteille ominaisen opetus- ja tutkimustoiminnan dynamiikan ymmärtämiseen.

Suomen kaltaisessa pienessä maassa juuri koko maata kattavan yliopistoverkoston avulla on voitu tuottaa laaja-alaisia sivistyksellisiä vaikutuksia ja hyötyjä yhteiskunnalle. Niitä voi verrata myös peruskoululaitoksen tuottamiin laaja-alaisiin sivistyksellisiin tuloksiin yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Erityisesti kasvatustieteet hyötyvät monialaisesta yliopistosta, monitieteisyydestä ja verkostoitumisesta, jota syntyy jatkuvasti tieteellisten seurojen organisoimana ja tutkimusryhmissä, jotka ylittävät yksiköiden raja-aitoja paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kasvatustieteiden keskittäminen kahteen yliopistoon, kuten raportissa linjataan, johtaisi päinvastoin tutkimuksen sekä laaja-alaisen käytännön ja teorian välisen yhteistyön kapea-alaisuuteen. Kasvatustieteissä tarvitaan useita saman tutkimusalan yksiköitä, joiden välille on mahdollista synnyttää uteliasta, in-

nostunutta ja uutta luovaa, tutkimusryhmien välistä vuorovaikutusta. Tarvitaan tieteellistä ajattelua hedeelmällisesti eteenpäin vieviä erilaisia koulukuntia, jotka haastavat toinen toisiaan ja toistensa ajattelua.

Erityisesti aikuiskasvatustieteen sisällä yhdistyy alueellisen ja paikallisen käytäntöyhteistyön ja teorian elävä vuorovaikutus. Aikuiskasvatukseen hakeutuu jatko-opiskelijoiksi usein henkilöitä, jotka jatkavat opintojaan aikuisiässä. Raportista on implisiittisesti tulkittavissa, että tämä olisi jotenkin ongelmallista: *“Alalle on kuitenkin tyypillistä väittelijöiden melko korkea ikä”* (s. 8).

Elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen aikakaudella on pöyrystyttävää ajatella, että väittelijöiden nuoruus toisi tutkimusalalle jotenkin itsestään selvästi lisäarvoa. Päinvastoin voidaan ajatella, että ikä ja hankittu elämäkokemus hyödyttävät aikuiskasvatustutkimusta. Ne tuovat mukanaan sellaista näkemyksellisyyttä aikuisuuteen liittyvistä kysymyksistä, joka on erityisen tärkeää aikuisväestön kasvun, oppimisen ja työelämän ymmärtämisessä. Väitämme, että työ- ja elämäkokemusta hankkineilla väittelijöillä on monissa ihmistieteissä paljon annettavaa tutkimukselle.

Kuten raportissakin todetaan, *“osa-aikaisesti tehtävillä jatko-opinnoilla on sijansa kasvatustieteen alalla”* (s. 13). Tämä kuitenkin edellyttää, että jatko-opintojaan suorittavat aikuisopiskelijat voivat suorittaa opintojaan työn ja perheen ohessa kattavan yliopistoverkoston turvin. Kasvatustieteellisen tutkimuksen keskittäminen muutamaankin yksikköön olisi erittäin epätasa-arvoinen ratkaisu, joka karsisi oleellisella tavalla kasvatustieteiden alalla tutkimuksen kehittymisen mahdollisuuksia ja sivistysvaikutuksia, joita yliopistoilla on lähiympäristöönsä.

KOULUTUKSEN TASA-ARVO VAARASSA

Kasvatustieteiden keskittämisellä kahteen yliopistoon olisi todennäköisesti myös vaikutuksia koulutuksen tasa-arvoon. “Ei-elitististen” korkeakoulutusalojen (kuten humanististen ja kasvatustieteiden) tarjonta ympäri maata on ollut tärkeä tekijä koko akateemisen koulutuksen tasa-arvoistumisessa. RAKE-raportin suosittama kasvatusalan yliopis-

tokoulutuksen tarjonnan raju keskittäminen kääntäisi tasa-arvoistumiskehityksen suuntaa. Raportissa ei kuitenkaan oteta tämänkaltaisia yleisiä yhteiskunnallisia ja yhteiskuntapoliittisia näkökulmia huomioon lainkaan. Raportti edustaa yleisemminkin nykyisen politiikanteon henkeä, jossa teknokraattisesti esiteltyjen “uudistusten” monet seuraukset jätetään arvioimatta. Tuttu vertaus “norsusta kääntyilemässä posliinikaupassa” on tässä yhteydessä mitä osuvin.

Kasvatustieteillä on erityisesti paikallista merkitystä. On silmiinpistävää, että kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen rakenteellisen kehittämisen raportissa korostetaan tutkimusta koulutuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kustannuksella.

Opetuksella, koulutuksella ja yhteiskunnallisella vaikuttamisella on suuri merkitys suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan sivistyksen kannalta. Painotamme, että jokaisessa yliopistoksi itseään kutsuvassa yksikössä tulee olla saumaton tutkimuksen ja opetuksen välinen elävä vuorovaikutus. Sen tulee jatkua kandidaattitasolta väitöstutkimukseen ja ulottua sekä soveltavaan tutkimukseen että perustutkimukseen.

Yritysyliopiston kehittämisretoriikka on luomassa suomalaiseen kulttuuriin ajattelua, jonka mukaan tutkimus ja opetus tulisi erottaa toisistaan määrällisen mittakaavaedun saavuttamiseksi. Ajattelu perustuu alkeelliseen ymmärrykseen yliopistolaitoksen perusideasta. Tällä hetkellä Suomessa viritetty yliopistojen rakenteellinen muuttaminen johtaa umpikujaan. Sen seurauksena tuhoetaan yliopistolaitos, joka pystyy tuottamaan uutta ajattelua, tietoa ja ymmärrystä saumattomalla tutkimuksen ja opetuksen välisellä vuorovaikutuksella.

RAKE-raportti arvottaa ja eriarvoistaa kasvatustieteiden tieteellistä toimintaa ja koulutusaloja vahvasti. Jo raportin laadinnan lähtökohdissa on vinouma: yliopistoilta on pyydetty tietoja erityisesti opettajakoulutuksen ongelmakohdista sekä työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan välisestä epäsuhdasta. Muista kasvatustieteiden koulutuksista vastaavaa tietoa ei ole pyydetty. Näin RAKE-raportissa puhutaan eri sävyyn opettajakoulutuksesta kuin yleisen kasvatustieteen ja aikuiskasvatuksen tutkimuksesta.

Syntyy vaikutelma, että suositusten laatija ei ole ymmärtänyt teoreettisen koulutus- ja kasvatustutkimuksen yhteyttä ja merkitystä soveltavan opettajakoulutuksen jatkuvalle uusiutumislle ja kehittämiselle. Kattavan opettajakoulutusverkoston lisäksi maassa tarvitaan ehdottomasti myös kattavan kasvatustieteellisen ja aikuiskasvatustieteellisen tutkimuksen verkosto, eikä sitä voida keskittää vain pariin suureen yksikköön. Kasvatustieteellisen ja aikuiskasvatustieteellisen tutkimuksen perusluonteeseen kuuluu teorian ja käytännön välinen saumaton vuorovaikutus.

AIKUISKASVATUKSEN ERITYISLUONNE

Suomalaisen aikuiskasvatustutkimuksen erityisluonne ja tärkeys ymmärretään RAKE-raportissa perin puutteellisella tavalla. Aikuiskasvatusta kuuluu kasvatustieteiden maastossa tutkimusperinteeseen, joka on kansansivistyksellisten alkujuurtensa avulla pyrkinyt rakentamaan ja jatkuvasti vahvistamaan tasa-arvoistavien ”toisten mahdollisuuksien” politiikkaa kasvatustieteissä. Elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen perspektiivi on laajentunut aikuiskasvatuksesta kasvatustieteiden ja yhteiskuntapolitiikan kansainvälisesti merkittävaksi kattokäsitteeksi. Tämä on nostanut myös kasvatustieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallisen merkityksen aivan uudelle tasolle.

Erityisesti aikuiskasvatuksellisen tutkimusperinteen historiallisesti ehkä tärkeimmän ytimen, vapaan sivistystyön, merkitys on viime vuosina entistä enemmän korostunut. Se on nostanut aikuiskasvatuksen kasvatustieteiden erityisenä tutkimusperinteenä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen uusintamisen, integraation ja koheesion rakentamisen keskiöön.

Monikulttuuristuva Suomi tarvitsee entistä enemmän aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen tutkimusta ja kehitystyötä. Myös kasvatustieteiden yksiköt ymmärtävät yhä selvemmin, miten koko elämänkulun kasvun ja uusiutumisen kysymykset sekä yhteiskuntaan ja kulttuuriin integroituminen ovat myös aikuiskasvatustieteen ominta tutkimusaluetta.

MONIKULTTUURISTUVA SUOMI TARVITSEE ENTISTÄ ENEMMÄN AIKUISKASVATUKSEN JA ELINIKÄISEN OPPIMISEN TUTKIMUSTA JA KEHITYSTYÖTÄ.

Aikuiskasvatuksen tutkimusta ja opetusta harjoitetaan tällä hetkellä Oulun yliopistoa lukuun ottamatta Tampereen yliopiston, Turun yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Itä-Suomen yliopiston, Lapin yliopiston, Åbo Akademin sekä Helsingin yliopiston kasvatustieteiden yksiköissä.

Aikuiskasvatusta on kansallisen tiedeseuran Aikuiskasvatuksen Tutkimusseuran (ATS) kansallisten ja kansainvälisten yhteistyösuhteiden tukemana ja turvin myös profiloitunut omanlaisenaan tutkimuskeskittymänä Suomessa.

Aikuiskasvatuksen tutkimuksen ja opetuksen läheinen kytkös yhteiskunta-, sosiaali- ja kulttuuritieteisiin on lisännyt kasvatustieteiden kentässä keskustelua tieteenalan yhteiskunnallisesta relevanssista. Suomalaisessa julkisessa keskustelussa erityisesti PISA-kilvoittelun vuosikymmeninä on korostettu opettajakoulutuksen merkitystä. Kuitenkin nimenomaan yleisen kasvatustieteen ja aikuiskasvatuksen yksiköt ovat omalla tutkimus- ja opetustoiminnallaan jatkuvasti mahdollistaneet opettajakoulutuksen uusiutumisen ja jatkuvat kehittämissimpulssit eri yliopistoissa.

UNIFI-hankkeen vastuuhenkilönä toiminut Matti Jakobsson ei ole selvästikään pitänyt tärkeänä käynnistää tutkijakeskustelua kasvatustieteiden rakenteellisen kehittämisen kysymyksistä. Hän on raportissa myöskään perustellut argumenttejaan niin huolellisesti kuin yliopistossa on totuttu tekemään.

Esimerkiksi tietokanta Vipusesta raportin tueksi poimitut tilastotiedot ovat paikoin virheellisiä.

Yliopistoittain ja aloittain lasketut valmistumisprosentit ovat monilta osin harhaanjohtavia. Raportin harhaisuutta kuvaa myös se, että selvitysmies olisi lakkauttamassa kasvatustieteet yliopistosta (Turun yliopisto), joka on nimenomaan profiloitunut koulutuksen ja oppimisen tutkimukseen ja nostanut sen vahvuusalueekseen.

Aikuiskasvatuksen ja myös yleisen kasvatustieteen tutkimusmaastoissa liikkuvina tutkijoina myös epäilemme, että tietojenkäsittelytieteilijänä ja Vaasan yliopiston entisenä rehtorina toimineella Jakobssonilla ei ylipäättään ole kovin perusteltua näkemystä kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen sisäisen kehittämisen tarpeista.

Karin Filander
esihenkilö, pj.
Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura
Kasvatustieteiden yksikkö
Tampereen yliopisto

Päivi Siivonen
FT, yliopistotutkija
Kasvatustieteiden ja psykologian osasto
Itä-Suomen yliopisto

Risto Ikonen
KT, yliopistonlehtori
Kasvatustieteiden ja psykologian laitos
Itä-Suomen yliopisto

Heikki Silvennoinen
VTT, professori
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

Merja Ikonen-Varila
dosentti, yliopistonlehtori
Käyttätymistieteiden laitos
Helsingin yliopisto

Outi Ylitapio-Mäntylä
KT, tutkijatohtori
Kasvatustieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto

LÄHTEET

UNIFI (2015). Jakobsson, M. & Huusko, M.
Kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen
rakenteellinen kehittäminen. Verkossa: http://www.unifi.fi/wp-content/uploads/2014/10/Rake-raportti_valmis191015.pdf.